

**LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ**

PAŽYMA

**DĖL NEĮGALIŲJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS ĮSTATYMO 2, 16, 18 IR 20¹ STRAIPSNIŲ
PAKEITIMO ĮSTATYMO PAPILDYMO 25¹ STRAIPSNIU ĮSTATYMO PROJEKTO
(TAP-20-829, TAIS 19-5583(2))**

2020-06-02 Nr. NV-1504

Vilnius

Projekto rengėjas – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM).

Projekto tikslas – reglamentuoti asmeninės pagalbos (asmeninio asistento) neįgaliesiems organizavimą ir teikimą bei patobulinti specialiųjų poreikių lygių nustatymo teisinį reguliavimą.

Esama situacija:

- 1) Nėra reglamentuotas asmeninės pagalbos (asmeninio asistento pagalba) organizavimo mechanizmas.
- 2) Pagal Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą asmenims, sukakusiems senatvės pensijos amžių, gali būti nustatyti 3 specialiųjų poreikių lygiai: didelių specialiųjų poreikių (nustatomas asmenims, kuriems nustatytas 1-o ar 2-o lygio specialusis nuolatinės slaugos poreikis); vidutinių specialiųjų poreikių (nustatomas asmenims, kuriems nustatytas 1-o lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis); nedidelių specialiųjų poreikių (nustatomas asmenims, kuriems nustatytas 2-o lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis. Asmenys, kuriems nustatytas nedidelių specialiųjų poreikių lygis, skirtingai nuo kitų neįgaliųjų, negali pasinaudoti transporto, valstybės rinkliavos už asmens tapatybės dokumento išdavimą / keitimą lengvatomis.
- 3) Specialiųjų poreikių lygio nustatymas asmenims, kuriems darbingumo lygis nustatytas iki senatvės pensijos amžiaus, neregamentuotas įstatyme (tik socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme).
- 4) Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnyba (NDNT) priima sprendimus dėl neįgalumo lygio, darbingumo lygio, profesinės rehabilitacijos paslaugų poreikio, neįgaliųjų darbo pobūdžio ir sąlygų, specialiojo nuolatinės slaugos ar nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikio, lengvojo automobilio įsigijimo ir jo techninio pritaikymo išlaidų kompensacijos poreikio, netekto darbingumo proc., specialiųjų poreikių lygio. Tačiau įstatyme nenumatyta, kad NDNT priima sprendimus dėl neįgaliesiems rekomenduojamų specialiosios pagalbos priemonių, nors tokios rekomendacijos praktikoje yra teikiamos.

Lietuvoje yra apie 230 tūkst. neįgaliųjų, iš jų – 160 tūkst. darbingo amžiaus asmenų ir 15 tūkst. vaikų (neįgalieji sudaro apie 8 proc. bendro šalies gyventojų skaičiaus).

Didelių ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis nustatytas apie 65 tūkst. asmenų, nedidelių specialiųjų poreikių lygis – apie 15 tūkst. asmenų.

Neįgaliųjų užimtumo darbo rinkoje lygis – apie 29 proc. (ES vidurkis – 40,7 proc.), aktyviai darbo rinkoje dalyvauja 29 proc. vidutinę ir 48 proc. lengvą negalią turinčių asmenų nuo bendro darbingo amžiaus neįgaliųjų skaičiaus, o sunkią negalią – mažiau nei 10 proc. Daugiau nei ½ šeimų, kuriose auga neįgalus vaikas, vienas iš tėvų nedirba arba dirba nenuolatinius darbus, kurie leidžia derinti vaiko priežiūrą ir darbą.

SADM iniciatyva, asmeninio asistento pagalba išbandoma įgyvendinant bandomuosius projektus:

- 2018-2019 m. – proto / psichikos negalią turintiems asmenims (pagalba teikta Kauno ir Šiaulių regionuose, pagalbą gavo 50 asmenų, paslaugos teikimo trukmė – iki 4 val. per parą);
- 2019-2021 m. – fizinę / kompleksinę negalią turintiems asmenims (pagalba teikiama 58 savivaldybėse, per metus pagalbą numatoma suteikti apie 800 asmenų, paslaugos teikimo trukmė – iki 4 val. per parą 7 d. per sav).

Projekto esmė, nauda. Siūloma patikslinti Neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymą:

- 1) Apibrėžti asmeninės pagalbos sąvoką (priskiriant šią pagalbą prie specialiųjų poreikių rūšių) – asmeninio asistento individualiai teikiama pagalba neįgaliajam atlikti darbus / vykdyti veiklas, kurių dėl negalios negali atlikti savarankiškai ir kurie būtini siekiant gyventi savarankiškai ir veikti visose gyvenimo srityse.
- 2) Apibrėžti asmeninio asistento sąvoką – fizinis asmuo, darbo / jų esmė atitinkančių santykių pagrindu

teikiantis asmeninę pagalbą neįgaliajam, su kuriuo jis nėra susijęs artimais giminystės ryšiais.

- 3) Nustatyti, kad savivaldybės atsako už asmeninės pagalbos teikimo organizavimą ir kokybės užtikrinimą.
- 4) Nustatyti, kad asmeninės pagalbos poreikis nustatomas individualiai, kompleksiskai vertinant sveikatos būklę, galimybes atlikti darbus / vykdyti veiklas ir kt. Poreikį vieneriems metams nustato socialiniai darbuotojai socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka.
- 5) Nustatyti, kad asmeninis asistentas, pradėdamas teikti paslaugas, turi išklaudyti įžanginius mokymus, jei neturi socialinio darbo išsilavinimo arba socialinio darbuotojo padėjėjo / lankomosios priežiūros darbuotojo / asmeninio asistento kvalifikacijos, įgytos pagal atitinkamą profesinio mokymo programą. Įžanginiai mokymai vykdomi pagal socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatytą tvarką.
- 6) Nustatyti, kad asmens mokėjimo už asmeninę pagalbą dydis negali viršyti 20 proc. šios pagalbos teikimo išlaidų dydžio. Konkretų dydį nustato savivaldybė, vadovaujantis Vyriausybės / jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.
- 7) Atsakyti nedidelių specialiųjų poreikio lygio ir nustatyti, kad gali būti nustatomi ne 3, o 2 – didelių specialiųjų poreikių lygis ar vidutinių specialiųjų poreikių lygis (šį lygį siūloma nustatyti asmenims, kuriems nustatytas tiek 1-o, tiek 2-o lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis);
- 8) Įteisinti, kad NDNT priima sprendimus ir dėl neįgaliesiems rekomenduojamų specialiosios pagalbos priemonių, taip užtikrinant informacijos apie neįgalumo lygį, darbingumo lygį, profesinės rehabilitacijos, specialiųjų nuolatinės slaugos ar priežiūros (pagalbos) poreikius ir kt. teikimą vieno langelio principu.

Isigaliojimas – 2021-07-01.

Papildomų lėšų poreikis – asmeninei pagalbai organizuoti iš valstybės biudžeto papildomai 2021 m. (6 mėn.) reikės 2 mln. Eur (paslaugas gaus apie 600 neįgaliųjų, paslaugos bus teikiamos ir tęsiant šiuo metu įgyvendinamą bandomąjį projektą (pagalbą per metus gauna dar apie 800 neįgaliųjų)), 2022 m. – apie 10 mln. Eur (paslaugas gaus apie 1500 asmenų). Transporto išlaidų kompensacijoms mokėti iš valstybės biudžeto lėšų kasmet papildomai reikės 365 160 Eur (2021 m. (6 mėn.) – 182 580 Eur). Taip pat kasmet nebus surinkta 23 736 Eur rinkliavos už asmens tapatybės kortelės ar paso išdavimą / keitimą.

Numatoma nauda – bus reglamentuota nauja individualizuota pagalba ir neįgalieji turės galimybę pasinaudoti asmeninio asistento paslaugomis (apie 1500 neįgaliųjų). Prognozuojama, kad iki 2030 m. dirbančių neįgaliųjų dalis nuo bendro darbingo amžiaus neįgaliųjų skaičiaus išaugs iki 35 proc., apie 50-70 proc. neįgaliųjų, gaunančių asmeninę pagalbą, ir jų artimųjų įsilies į darbo rinką (700-1000 asmenų), papildomai bus įdarbinta apie 1500 asmeninių asistentų; sudaryta galimybė asmenims, kuriems nustatytas 2-o lygio specialusis nuolatinės priežiūros (pagalbos) poreikis, naudotis lengvatomis, kaip ir kitiems neįgaliesiems.

Derinimas. Projektas be pastabų suderintas su Valstybine duomenų apsaugos inspekcija, Neįgaliųjų reikalų departamentu (departamento buvo prašoma pateikti su neįgaliuosius atstovaujančiomis organizacijomis suderintą išvadą) ir Švietimo, mokslo ir sporto ministerija. Projektas patikslintas, įvertinus Finansų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybos, Lietuvos savivaldybių asociacijos pateiktas pastabas.

STARTA pateiktoje išvada dėl didesnio poveikio teisės akto projekto poveikio vertinimo rezultatų kokybės, pažymima, kad SADM atliktas poveikio vertinimas ir jo rezultatai visiškai ar iš dalies atitinka nustatytus kokybės kriterijus.

Atitiktis Vyriausybės programai – atitinka Vyriausybės programos (63.1 p.) siekį įgyvendinti Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos nuostatas ir gerinti neįgaliųjų teisių užtikrinimą visose gyvenimo srityse.

Vyriausybės programos įgyvendinimo plane (1.2.2 darbo 4 priemonė) numatytas naujų bendruomeninių paslaugų neįgaliajam ir jo šeimai (apsaugotas būstas, socialinė rehabilitacija po ilgalaikės institucinės globos ar hospitalizacijos, asmeninis asistentas, savarankiško gyvenimo namai, atokvėpio paslaugos) sukūrimas ir plėtra, skatinant žmonių su negalia savarankiškumą ir jų įgalinimą.

Dalykinio vertinimo išvada. Teikiame šias pastabas ir pasiūlymus:

- 1) Pasigendama tikslesnio poreikio asmeninei pagalbai įvertinimo bei aiškesnės sąsajos su siekiamais rezultatais. Teikime paminėta, kad savivaldybių pateiktais duomenimis, tokios pagalbos poreikis yra

beveik 6000 asmenų, tačiau nurodoma, kad pagalbos reikėtų tik 1500 asmenų.

- 2) Siūloma patikslinti kas galės pasinaudoti asmeninio asistento pagalba – teikime minima, kad tai – asmenys, kurie mokosi ir (ar) dirba, Projekte tai nenumatyta. Todėl nėra aišku, ar šią pagalbą galės gauti visi neįgalieji, įskaitant, pvz., ir senatvės pensijos amžiaus, ar ši paslauga bus teikiama tik dirbantiems / besimokantiems. Jei šia paslauga orientuojamasi tik į jau dirbančius / besimokančius, tai neaišku, kaip bus pasiekti numatomi rezultatai dėl ženkliai išaugusio dirbančių neįgaliųjų skaičiaus ar jų šeimos narių integracijos į darbo rinką.
- 3) Projekte ir teikime nenumatyta kokia tvarka, kaip ir iš kokio šaltinio bus finansuojama asmeninė pagalba. Neaišku, ar ši paslauga bus finansuojama savivaldybių, ar valstybės biudžeto, ar specialių tikslinių dotacijų savivaldybių biudžetams lėšomis.
- 4) Projekte siūloma numatyti, kad asmens mokėjimo už asmeninę pagalbą dydis neviršija 20 proc. šios pagalbos teikimo išlaidų dydžio. Siūloma mokėjimo dydį susieti su pačio asmens (pagalbos gavėjo) finansinėmis galimybėmis, nes asmens gaunamų pajamų gali neužtekti susimokėti už pagalbą, arba susimokėjus jų gali nebepakakti kitoms būtinosioms reikmėms.
- 5) Tikslintinas Projekto lyginamasis variantas (4 str. 2 d.).
- 6) Teikime nemažai netikslios, viena kitai prieštaraujančios informacijos (nesutampa statistiniai duomenys apie neįgaliųjų bei asmenų, kuriems nustatyti specialieji poreikiai skaičių; teigiama, kad specialiųjų poreikių lygio nustatymas asmenims, kuriems darbingumo lygis buvo nustatytas iki sukankant senatvės pensijos amžių, jau pagal dabar galiojančią tvarką užtikrina lengvatų tęstinumą, sudaro galimybę nustatyti 2 lygius, nors aprašant siūlomas teisinio reguliavimo nuostatas teigiama, kad tokias galimybes tik bus siūloma sudaryti ir kt.).
- 7) Atkreiptinas dėmesys, kad teikime turi būti pateikta informacija apie visas institucijų pastabas ir pasiūlymus, į kuriuos neatsižvelgta. Projektas po derinimo keitėsi iš esmės (derinimo procesas vyko 2019 m. gegužės mėn.), todėl siūlytina jį pakartotinai suderinti ar aptarti darbine tvarka, į šį procesą įtraukiant ir neįgaliuosius atstovaujančias organizacijas, pvz., aptariant Neįgaliųjų reikalų taryboje.

Projektą siūlome **svarstyti tarpinstituciniame pasitarime**, pristatant ir pagrindžiant siūlomu reguliavimu sprendžiamas problemas, priemones, jų įgyvendinimo naudą ir sąnaudas bei įvardijant galimas rizikas (Projektas yra atrinktas kaip didesnio poveikio projektas, kurio poveikio analizės rezultatai turi būti pristatyti Vyriausybei). Taip pat patikslinti, įvertinus Vyriausybės kanceliarijos Teisės grupės ir Socialinės politikos grupės pastabas bei pasiūlymus.

Socialinės politikos grupės patarėja

Daiva Buivydaite-Garbštienė

tel. 8 706 63853, el.p. daiva.buivydaite@lr.lt